

การ เถื่อนฐานะทางสังคมของสามัญชน เข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่ ระหว่าง พ.ศ. 2435-2453

นางชลิษฐ โสภา

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2529

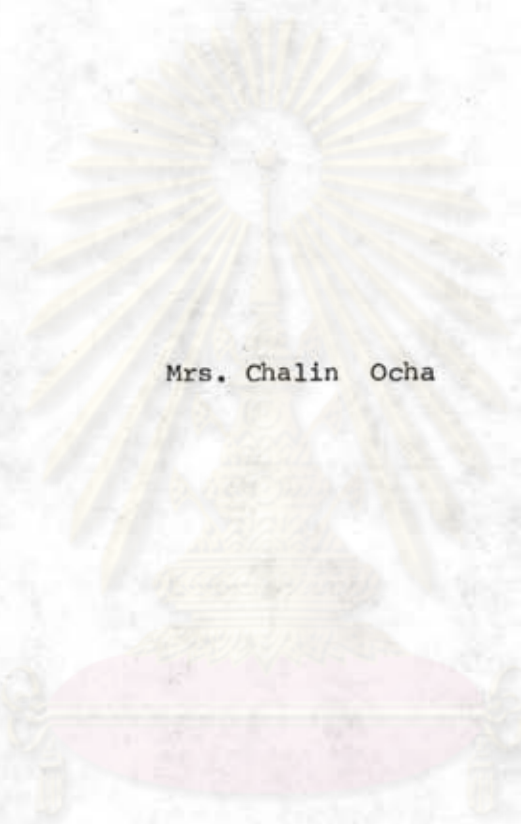
ISBN 974-566-977-6

011477

I15491961

THE SOCIAL MOBILITY OF COMMONERS INTO THE MODERN

BUREAUCRACY DURING 1892-1910 .

Mrs. Chalin Ocha

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1986

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การเลื่อนฐานะทางสังคมของสามัญชนเข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่

ระหว่าง พ.ศ. 2435-2453

โดย

นางชลินทร์ โอชา

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวดิชาय พณานานนท์

รองศาสตราจารย์ อิศา สาระยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

[Handwritten signature]

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สรชัย พิศาลบุตร)
รักษาการในตำแหน่งรองคณบดีฝ่ายวิชาการ
ปฏิบัติราชการแทนรักษาการในตำแหน่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... *[Handwritten signature]* ..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी)

..... *[Handwritten signature]* ..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวดิชาय พณานานนท์)

..... *[Handwritten signature]* ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อิศา สาระยา)

..... *[Handwritten signature]* ..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ วิลาศวงศ์ พงศะบุตร)

..... *[Handwritten signature]* ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปิยนาด นูนนาค)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

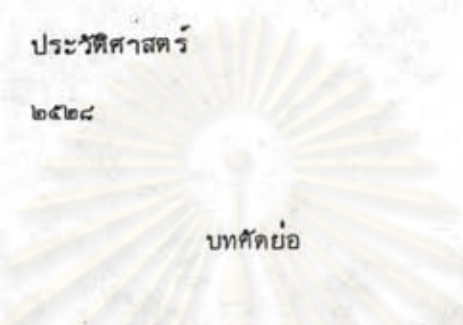
หัวข้อวิทยานิพนธ์   การเลื่อนฐานะทางสังคมของสามัญชนเข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่
 ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๕๓

ชื่อนิสิต   นางชลินทร์ โอชา

อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พณานานนท์
                                  รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา

ภาควิชา   ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา   ๒๕๒๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงการเลื่อนฐานะทางสังคมของสามัญชนเข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๕๓ ในช่วงนี้ระบบไพร่ได้เสื่อมลงและการจัดระบบราชการแบบตะวันตกได้เปิดประตูให้สามัญชนได้มีโอกาสเข้ารับราชการ

ระบบไพร่ของไทยนั้น เป็นทั้งการจัดระเบียบชนชั้นทางสังคมและระบบบริหารราชการ

ในขณะเดียวกัน จุดมุ่งหมายของระบบนี้อยู่ที่การจัดสรรและควบคุมกำลังคน ในสองบทแรกของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาหน้าที่ของระบบไพร่ การเปลี่ยนแปลงภายในระบบไพร่ และความพยายามที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของระบบไพร่ที่เกิดขึ้น ซึ่งทั้งสองบทแรกจะให้ข้อมูลพื้นฐาน อันเป็นความจำเป็นต่อการที่จะเข้าใจการเลื่อนชั้นของสามัญชน เข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่ที่จะอภิปรายต่อไป

ในบทที่ ๓

ผลของการศึกษาพบว่าระบบไพร่ของไทยที่เคยใช้อยู่นั้น มีความสับสนมากและขาดประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ระบบไพร่สูญเสียประโยชน์ที่เคยมี ยิ่งไปกว่านั้น ระบบไพร่ยังกลายเป็นอุปสรรคต่อการปรับปรุงประเทศแบบตะวันตก อันเป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่รอดของบ้านเมืองในยุคล่าอาณานิคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นว่าการยกเลิกระบบไพร่ที่ทิ้งไว้ประโยชน์และเป็นปัญหา จะเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง โดยพระองค์ได้นำระบบราชการแบบตะวันตกเข้ามาใช้แทนที่ ไพร่จึงกลายเป็นเสรีชน ได้รับการปลดปล่อยจากภาระที่เคยมีมาในอดีต การจัดระบบราชการแบบตะวันตกทำให้ทางราชการจำเป็นต้องแสวงหาบุคลากรที่มีความรู้ทางหนังสือเข้ามาทำงานในกระทรวงและกรมต่างๆ แต่ทว่าในสมัยนี้คนไทยส่วนใหญ่ยังขาดการ

ศึกษา เพื่อให้สนองตอบความต้องการอันเร่งด่วนนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
จึงได้ทรงจัดการศึกษาแบบใหม่ซึ่งนับว่าเป็นการเปิดยุคใหม่ให้กับประวัติศาสตร์สังคมไทย สามัญชน
จึงมีโอกาสดำเนินการศึกษามากกว่าแต่ก่อน และการศึกษานี้ได้เป็นบันไดนำไปสู่ตำแหน่งหน้าที่
ในระบบราชการสมัยใหม่ แม้จะเป็นการแน่นอนทีเดียวว่าในระยะต้นๆนี้ สามัญชนจำนวนไม่มากนัก
ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาและได้เข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่ แต่ก็มีจำนวนมากขึ้นกว่าแต่เดิม
ที่ยังไม่จัดระบบราชการแบบตะวันตก แม้ในระยะแรกนี้สามัญชนที่มีคุณสมบัติจะสามารถทำงานได้
เพียงในระดับล่างของระบบราชการเท่านั้น แต่ค่านิยมและมาตรฐานของสังคมในยุคนี้ยกย่องการ
เป็นข้าราชการ ดังนั้นการที่สามัญชนมีโอกาสเข้ามาเป็นข้าราชการ จึงเป็นสัญญาณของการเลื่อน
ฐานะทางสังคม ความสำคัญของเหตุการณ์ที่วิทยาลัยพณิชยการนี้ศึกษาก็คือความจริงที่ว่า ประชูป
สู่การเลื่อนฐานะทางสังคมได้เปิดกว้างขึ้นให้กับสามัญชน แต่เรายังไม่สามารถเห็นการเลื่อนฐา
นะทางสังคมของสามัญชนได้อย่างชัดเจนในระยะนี้

ศูนย์วิทย์ทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title   The Social Mobility of Commoners into the
Modern Bureaucracy During 1892 - 1910

Name   Mrs. Chalin Ocha

Thesis Advisor   Assistance Professor Chatchai Panananon, Ph.D.
Associate Professor Dhida Saraya, Ph.D.

Department   History

Academic Year   1985

ABSTRACT

This thesis studies the social mobility of commoners into the modern Thai bureaucracy between 1892 and 1910 in the reign of King Chulalongkorn. During this period the phrai system had already declined and the creation of the western style bureaucracy opened the door to commoners to become government officials.

The phrai system was both Thai social stratification and administrative system at the same time. The system aimed at the distributing and controlling of man power. The first two chapters of this thesis examine the functions of, the changes within, and the attempts to solve problems in, the phrai system during this period. They will provide background information necessary to understand the social mobility of commoners into modern Thai bureaucracy discussed in Chapter Three

This study finds that the phrai system became so confused and lost its effectiveness, and hence its usefulness once had. Worse yet, it became an administrative hurdle, obstructing reforms along the western lines. To modernize the country - a crucial move imperative to national survival during the high

3

imperial period King Chulalongkorn thus found it beneficial to do away with this burdensome system and replaced it with a western style bureaucracy.

Phrai became free commoners, liberated from their traditional obligations. The creation of western style bureaucracy dictated that the government fill the staff of its newly created ministries and departments with literate personnel. But the majority of the Thai populace at that time was uneducated. To satisfy this need, King Chulalongkorn patronized a formal educational system, ushering in a new era in Thai social history. Commoners now had an opportunity to receive an education a springboard to a position in the modern bureaucracy. At this time, few commoners - but more than previously possible - received an education and joined the bureaucracy. At this early stage the commoners were qualified for positions at the bottom of the bureaucratic ladder only. Thai social values and norms of the days, however, esteemed government service hence joining it signified upward social mobility. The significance of the development of the period under study is the fact that the door to upward social mobility for commoners were opened wider. Unfortunately, the fruits of this change did not ripen in time to be enjoyed by commoners living in the period 1892 - 1910, but were enjoyed by those of following generations instead.

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าวิจัยและการเขียนวิทยานิพนธ์นี้มีโอกาสจะสำเร็จลงได้หากปราศจากความช่วยเหลือจากท่านอาจารย์ เพื่อน พี่ และน้อง ๆ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พณานานนท์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา อาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ อันมีค่าและให้กำลังใจแก่ผู้เขียนเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์วิลาสวงศ์ พงสะบุตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी รองศาสตราจารย์ปิยนาด บุนนาค อาจารย์สายชล วรรณรัตน์ อาจารย์ ดร.ธีรวัต ฅ บ้อมเพชร ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา และให้กำลังใจตลอดมา

ความปรารถนาดี ความช่วยเหลือ ความรักและความห่วงใยที่ผู้เขียนได้รับจากเพื่อน พี่ และน้อง ๆ เสมอมา ทำให้ผู้เขียนมีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคทั้งปวง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ชลินทร์ โอชา

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	๓
บทนำ	1
บทที่ 1 การจัดระเบียบชนชั้นในสังคมไทย : การควบคุมและจัดสรรกำลังคนด้วยระบบไพร่	5
ความหมายและความเป็นมาของระบบไพร่	7
ชนชั้นในสังคมไทย	9
การจัดระบบบริหารราชการตามระบบไพร่	16
ความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับไพร่	17
บทบาทและความสำคัญของไพร่ในสังคมไทย	23
บทบาทของไพร่ทางด้าน เศรษฐกิจ	23
บทบาทของไพร่ทางด้านสังคม	24
บทบาทของไพร่ทางการ เมือง	26
ความเปลี่ยนแปลงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีผลกระทบต่อ การควบคุมกำลังคนในระบบไพร่	29
การค้ากับต่างประเทศ	29
ระบบเจ้าภาษีนายอากร	31
การว่าจ้างแรงงาน	32
2 ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	37
เหตุผลและความจำเป็นที่ทำให้ระบบไพร่สลายตัว	38
ปัญหาของระบบไพร่ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	39
ปัญหาของระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	45

	หน้า
ปัญหาจากความเสื่อมประสิทธิภาพของระบบไพร่	45
ปัญหาจากการเข้ามาและการคุกคามของตะวันตก	49
ผลกระทบโดยอ้อมที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบไพร่	49
ผลกระทบโดยตรงที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบไพร่	52
การสลายตัวของระบบไพร่	57
การดำเนินการแก้ไขปัญหาของระบบไพร่	59
การแก้ปัญหของระบบไพร่ที่ตัวไพร่	59
การแก้ปัญหของระบบไพร่ที่มูลนาย	63
การวางรูปแบบการปกครองคนแบบใหม่	66
บทที่ 3 โอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมของไพร่เข้าสู่ราชการก่อน พ.ศ. 2435	
ระบบราชการแบบเดิมก่อนพ.ศ. 2435.....	72
คุณสมบัติของผู้ถวายตัวเป็นขุนนาง	73
โอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมของไพร่เข้าสู่ระบบราชการก่อน พ.ศ. 2435	76
วิถีทางใหม่ของไพร่ในการเข้าสู่ระบบราชการแบบเดิมก่อนพ.ศ. 2435	
การจัดการทหาร	80
การจัดการศึกษา	81
บทที่ 4 การเลื่อนฐานะทางสังคมของสามัญชนเข้าสู่ระบบราชการสมัยใหม่	85
การบริหารราชการของไทยก่อนการจัดระบบราชการสมัยใหม่ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	86
ระบบราชการสมัยใหม่	88
ความหมายของระบบราชการสมัยใหม่	83
ระบบราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ...	92
ความต้องการข้าราชการแบบใหม่	95

	หน้า
บทสรุป	118
บรรณานุกรม	120
ภาคผนวก	134
ประวัติผู้เขียน	147

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย